

Internationale ontwerpmanifestatie
AIR 1999 - New Landscape Frontiers

Hoeksche
Waard AIR-ZUIDWAARTS / SOUTHBOUND
waar het
landschap
begint

Peter Colthorpe (USA)

Klok, Bindels, Gietema, Hartzema (NL)

Stephano Boeri (Italy)

Frits Palmboom (NL)

François Roche (France)

Marieke Timmermans (NL) Projectteam: Pepijn Godefroy, Paul de Graaff, Harmen van de Wal

Jörg Dettmar (Austria)

Dirk Sijmons (NL)

Plattelandschap

In de ruimtelijke ordening van Nederland wordt het bestaande landschap niet serieus genomen, vinden Marieke Timmermans en haar team. Het wordt beschouwd als ruimte voor stadse ideeën over nieuwbouw, recreatie en nieuwe 'natuur', of als kostbaar cultuurgood dat beschermd moet worden. Als zelfstandige speler doet het niet mee. Jammer, vinden ze, want de mogelijkheden liggen voor het oprapen. Voor de intrede van grootschalige teelt en monoculturen was cultuurlandschap aantrekkelijk. De manier waarop we woonden en werkten bepaalden het uiterlijk van het landschap. Die vanzelfsprekendheid kan terugkomen, wanneer er in het landschap gebouwd mag worden en wanneer er milieuvriendelijk wordt geteeld. Nederland moet gedifferentieerder, vindt Timmermans. Het venige Friesland moet natter en het droge Brabant beboster. Wat de ecologische landbouw betreft, heeft elke landschappelijke regio een ideaal soort bedrijf. In de Hoeksche Waard is dat een gemengd bedrijf met een grootte van honderd hectare en in het midden een boerderij, omringd door koeien, schapen en kippen. Afhankelijk van de grondwaterstand, de verziltingsgraad, de bodemkwaliteit en de windoverlast wordt bepaald wat wanneer geteeld wordt. Alle boerenbedrijven in Nederland zijn in staat een bouwvolume op te nemen van circa 6000 m³ zonder dat het landschap zijn landelijkheid verliest. Een huis met een tuin wordt dan een huis met een landschap. In de Hoeksche Waard kan zo 1,6 miljoen m³ woningbouw worden gerealiseerd.

In godsnaam, wat is landschap?

Landschap is waarschijnlijk het meest geplooidde woord van onze taal. In Nederland stond landschap van oudsher voor het gebied buiten de steden, het platteland. Stadslandschappen, industrielandshappen, parkeerlandschappen, gedachtelandschappen en datalandschappen hebben ervoor gezorgd dat het landschap als zelfstandig naamwoord geen betekenis meer heeft. Dit verhaal gaat over hét landschap – het platteland – het 'plattelandschap'.

Het duurste icoon uit de geschiedenis

Het cultuurlandschap heeft Nederland wereldberoemd gemaakt. Het is het land dat God niet kon maken: de polders, de dijken, de tulpen en de koeien. Dit plattelandschap is ons beeldmerk, ons exportproduct, maar gek genoeg speelt het in de ruimtelijke ordening geen zelfstandige rol. Alle geplande activiteiten staan in het licht van de opgave om voor 2015 één miljoen woningen te bouwen. Uit angst voor de destructieve werking van deze groei heeft de politiek het landschap in de hoek van beschermd gebied gezet. De ruimtelijke ordening ziet er op toe dat de vermaledijde stad zichzelf in haar expansiedrift beperkt en focust alle ontwerpenergie op het vinden van urbane compromissen. Het platteland wordt volkomen buiten spel

gezet. Rood en groen worden gebruikt om de partijen uit elkaar te houden. De ruimtelijke vertaling van alle 'urbane' menselijke activiteiten heeft de rode signaalkleur. Uit calvinistisch schuldbesef wordt elke hectare nieuw rood die ten koste gaat van het landschap gecompenseerd met negen hectare nieuw groen in de vorm van recreatieparken of iets dat we natuur zijn gaan noemen. Ironisch genoeg vaagt juist deze groene troost grote stukken agrarisch cultuurgood weg. Er wordt een schijngevecht opgevoerd tussen rood en groen die feitelijk twee zijden van dezelfde medaille zijn: verstedelijking. Het landschap is uiteindelijk de grote verliezer. Nederland is een quasi-stedelijke natie aan het worden waarin het landschap niet veel meer is dan een gadget, een icoon dat beschermd dient te worden.

Woningbouw en landbouw, voorheen toch de drijvende krachten achter de vorming van cultuurlandschappen, worden nu als bedreiging gezien en in de ban gedaan. Ethiek en esthetiek hebben logica en economie vervangen. Langzaam maar zeker verandert het authentieke productielandschap in een reservaat waar boeren agrarische schijnbewegingen uitvoeren; een pretlandschap voor de stedeling dat kunstmatig in stand moet worden gehouden. Het zal de duurste icoon zijn dat Nederland heeft gekend.

Het resultaat van hedendaagse planning 'De Nieuwe Kaart van Nederland'
Een spreiding van rode, groene en blauwe fragmenten. Het landschap verdwijnt





Uitdroging van de grond



Mestoverlast



Verziltig van de grond



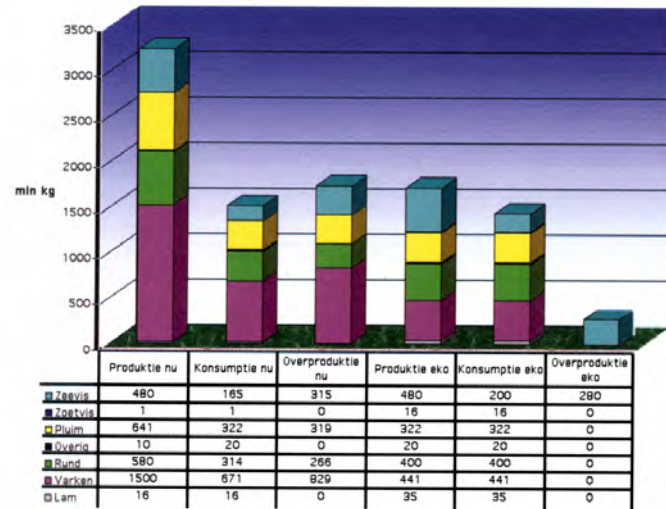
Dierenleed



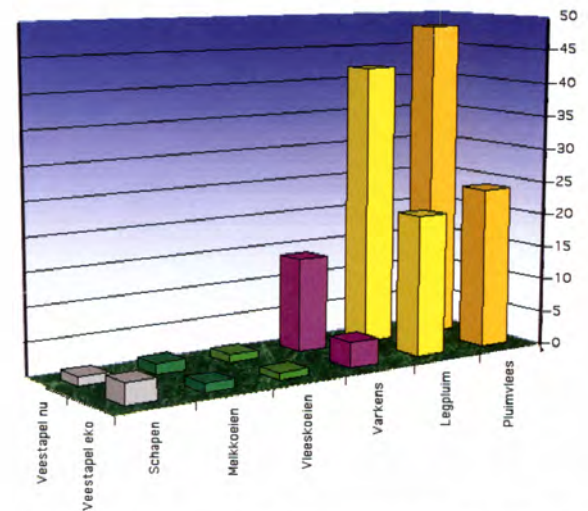
Verzuring van de grond



Stankoverlast



Veranderingen in productie en consumptie brengen evenwicht in de overproductie



	Schapen	Melkkoeien	Vleeskoeien	Varkens	Legpluim	Pluimvlees
Veestapel eko	3,2	1,3	1	3,8	21	24
Veestapel nu	1,4	1,6	1,2	14	42	48

Veranderingen in de veestapel



Groene plannen verspreid: 225.000 hectare



Groene plannen geconcentreerd: 225.000 hectare



Blaue plannen verspreid: 35.000 hectare



Blaue plannen geconcentreerd: 35.000 hectare



Rode plannen voor de bouw van 800.000 huizen in wijken aan de randen van de stad: 25.000 hectare



800.000 landhuizen opgenomen door het landschap steunen het bestaande landschap

Platteland

AIR-Zuidwaarts/Southbound gaat niet over de Hoeksche Waard als overloop van stedelijke functies uit Rotterdam, of over de strategische positie van een economische corridor tussen twee havensteden; deze AIR gaat over het landschap als een actieve en vitale speler in de ruimtelijke ordening. De opgave moet dan ook niet benaderd worden vanuit de verstedelijking, maar vanuit het landschap. Wij zijn ervan overtuigd dat het platteland als fenomeen niet is achterhaald. Het platteland is een productielandschap met een enorme potentie. Het vraagt om voeding, niet om bescherming. Alle wensen op het gebied van wonen, productie, recreatie en mobiliteit, kunnen vanuit die landelijke potentie worden aangegaan.

Om het platteland nieuw leven in te blazen stellen wij een combinatie voor van vier, op dit moment onverenigbaar lijkende begrippen: natuur, mobiliteit, woningbouw en landbouw. Ecologische landbouw zal de norm worden voor heel Nederland en zal worden losgekoppeld van het cultuurpessimisme dat er een monopolie op lijkt te hebben. Nieuwe woningbouw zal van haar rode stigma worden ontdaan en gespreid worden opgenomen in het landschap als een economische en ruimtelijke impuls. Natuur zal actief worden ingezet in de landbouw en zal niet langer aan de hart-longmachine van Jac P. Thijsse worden gehouden of misbruikt als antistof tegen verstedelijking. Mobiliteit zal worden losgekoppeld van de milieuvervuilende verbrandingsmotor en het wegensysteem zal beter worden benut.

Nieuw product

Achtendertig procent van de boeren leeft onder de armoedegrens en de huidige landbouw biedt geen aantrekkelijk toekomstperspectief meer. De boer staat enerzijds onder grote financiële druk om vooral veel en goedkoop te produceren, terwijl anderzijds de hogere milieueisen steeds nauwere grenzen stellen. Als het product niet meer voldoet, moet de bedrijfsvoering worden aangepast; een gangbare methode voor noodlijdende bedrijfstakken. Ecologische producten vinden een groeiende markt. Toonaangevende supermarktketens in Nederland spelen hier al enige tijd met groot succes op in. Met ecologische landbouw wordt het landschap gezuiverd van bestrijdingsmiddelen, kunstmest, hormonen, antibiotica, dierenstress, genetische manipulatie, overproductie, geur- en smaakverlies, mestoverschotten, stankoverlast, productinflatie, quotumbeleid, onzinnige EG-subsidies, moordende concurrentie en bestaansonzekerheid. Gemiddeld daalt de landelijke productiviteit door een ecologische productiemethode met twintig procent. Dit betekent paradoxaal genoeg de redding van de boer. Het maakt een einde aan de vicieuze cirkel van overproductie en prijsdaling waarmee boeren elkaar kapot concurreren. Het steeds duurdere subsidie- en quotumbeleid van de Europese Unie kan op de schop. De productie wordt in overeenstemming gebracht met de ecologische mogelijkheden van elk land. Ecologische landbouw is geen hobbyisme van een handvol idealistische boeren, maar een economische voorwaarde voor een betere productkwaliteit en een bloeiend platteland.



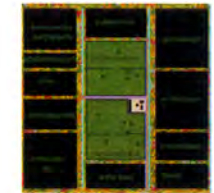
Kreken voor de productie van natuurlijke zoetwatervis, het gebruik van heggen en bloemperken voor de ecologische bescherming van gewassen en 250 schuurhuizen voor het wonen en hervormen van het landschap in de Hoeksche Waard



Afhankelijk van de grond en het klimaat kiezen ecologische boeren verschillende gewassen in hun productiecyclus, hetgeen resulteert in een landschap als een schilderspalet

Grutto's en ganzen

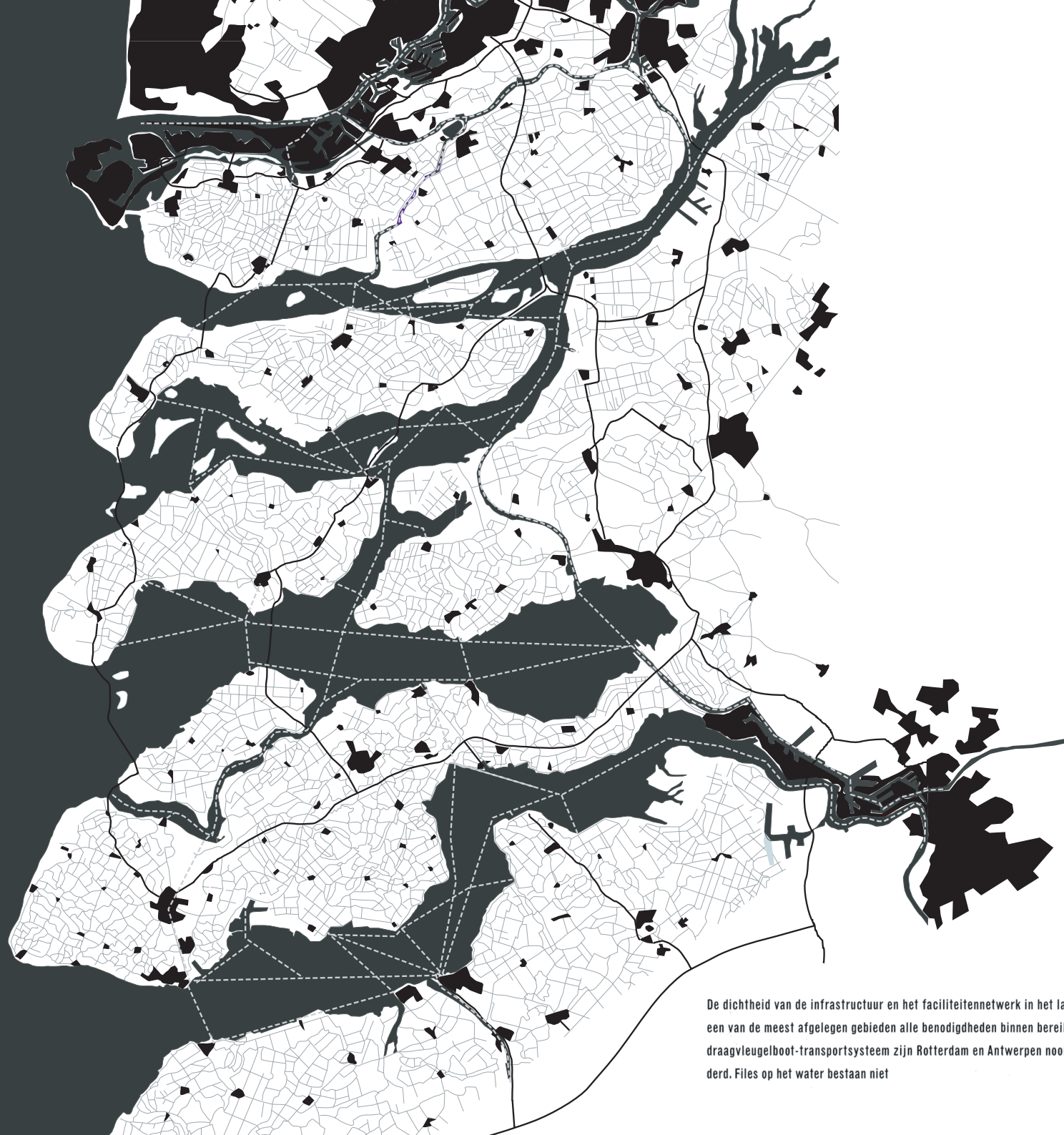
Teelten zullen zoveel mogelijk worden gemengd, liefst binnen één bedrijf. Dit maakt van boerenbedrijven gesloten systemen die nauwelijks meer voedingsstoffen invoeren en afvalstoffen uitvoeren. Het hele platteland zal een groot ecologisch veld worden, waar natuur een coproductieve rol gaat spelen. Alle percelen krijgen een optimale maat van vijf tot tien hectare en worden gescheiden door zones natuurwildgroei, bloemen en bomen als broedplaats voor insectenetende insecten. Deze biodiversiteit geeft de landbouw een *home-made* bestrijdingssysteem. Natuur hoeft niet langer beschermd te worden en is dus niet meer overgeleverd aan de welwillendheid van een politieke mode. De opportuun getraceerde Ecologische Hoofdstructuur met zijn natuurdoeltypen zal verbleken bij de enorme oppervlakte 'echte' natuurlijkheid. Door biobestrijding en biobemesting zal het slootwater helder en van drinkwaterkwaliteit zijn en is het natuurlijk kweken van zoetwatervis als snoek, snoekbaars, zeelt en vooral paling op grote schaal weer mogelijk. De vele nieuwe plassen, kreken en waterkavels dienen tevens als waterretentie en zijn een effectief middel tegen de verdroging van Nederland. Kippen zullen op grote klaverweides losgelaten worden tussen de koeien en zullen scharreleren pur sang produceren. Schapen grazen daar gratis mee. Varkens gaan het bos weer in waar ze truffels, eikels en kastanjes eten. Het vlees zal een ongekende kwaliteitssprong maken.



Schema voor ecologische productie

Gemengd bedrijf en productiecyclus op 90 hectare; jaar 1, jaar 2 en jaar 3



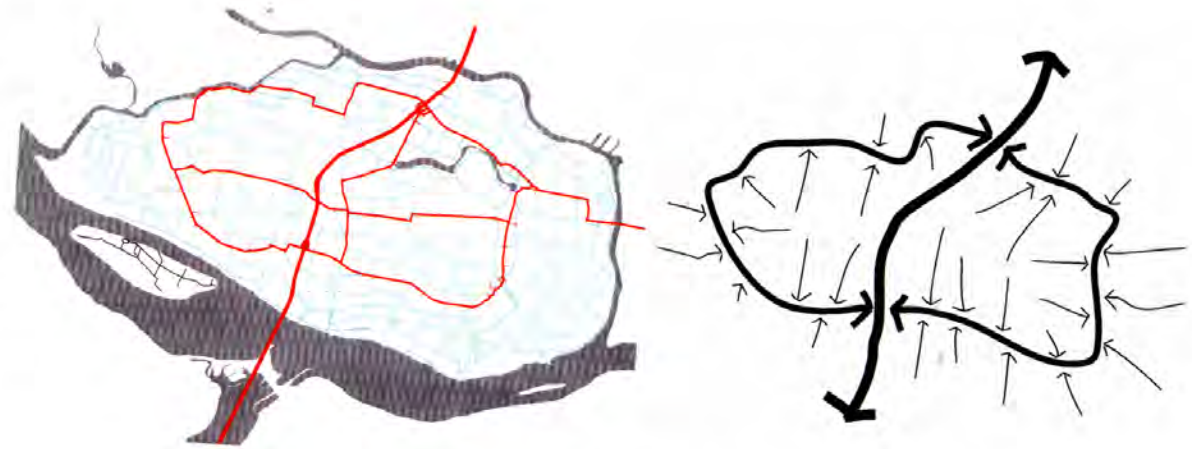


De dichtheid van de infrastructuur en het faciliteitennetwerk in het landschap is zo groot dat zelfs in een van de meest afgelegen gebieden alle benodigheden binnen bereik zijn. Met het voorstel voor het draagvleugelboot-transportstelsel zijn Rotterdam en Antwerpen nooit meer dan een half uur verwijderd. Files op het water bestaan niet

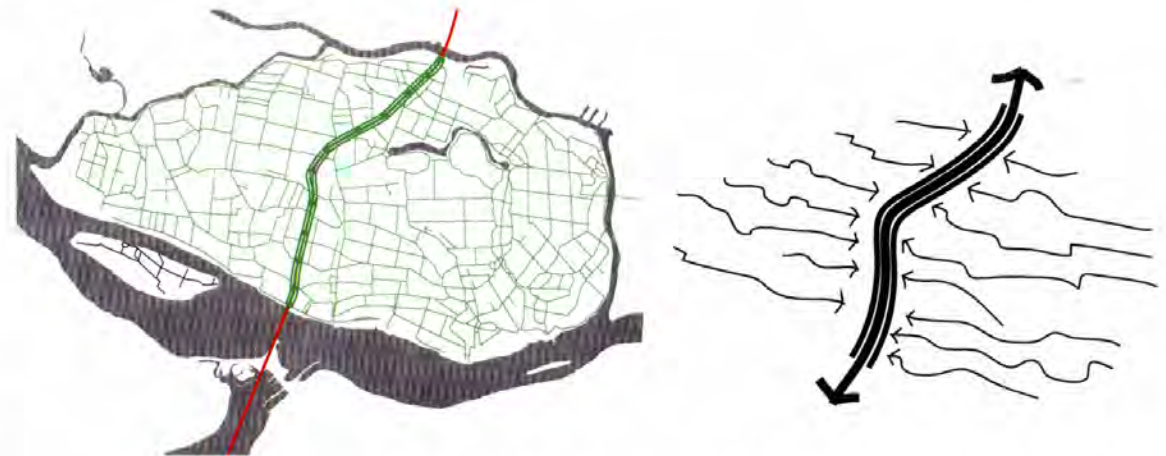
Als god in Holland

De economische draagkracht van het platteland is tanende. Terwijl woningbouw, om het landschap te beschermen, wordt geweerd, trekken gemeenten grote fabrieken binnen hun grenzen om extra inkomsten te genereren. Het platteland zit te springen om nieuwe bewoners. Volgens de statistieken is landelijk wonen bovendien een gat in de markt. Het platteland is op bewoning toegerust. Er ligt een goed onderhouden fijnmazig wegennet met een grote overcapaciteit. Een kant en klare ondergrondse infrastructuur dekt nagenoeg het hele land. Alle dagelijkse voorzieningen zijn al aanwezig in de bestaande dorpen. Er is een dienstennetwerk dat sterk overgedimensioneerd is, brandweer en ambulance kunnen nergens te laat komen. Het economisch draagvlak van al deze voorzieningen ligt nu niet ver af van het kritisch minimum. Scholen worden gesloten, huisartsen trekken weg en buslijnen worden opgeheven. Zowel ruimtelijk als economisch is het landschap gebaat bij het bouwen van landelijke woningen. Uit angst voor de aantasting van het landschap en een stijgende mobiliteit is deze behoefte altijd genegeerd. De compacte stad en de corridor zijn ingezet om het autogebruik te remmen en ruimte te sparen.

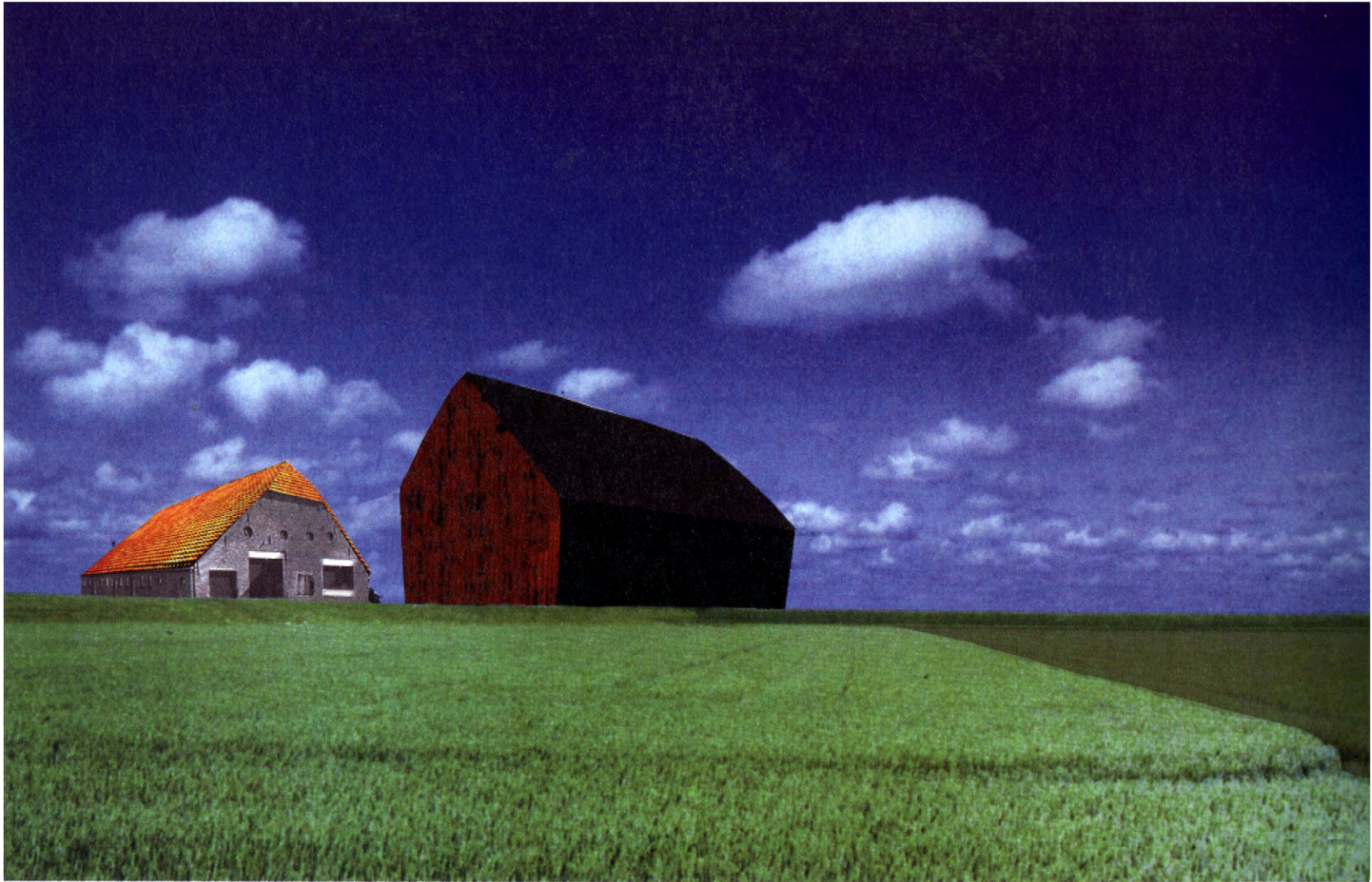
Desondanks blijft het autogebruik jaarlijks groeien. Mobiliteit is een onvervreemdbaar recht geworden. Zij biedt vrijheid en plezier. Het koppelen van mobiliteit aan vervuiling en daarmee aan een negatief imago berust op een misverstand. Niet het mobiel zijn vervuilt, maar de verbrandingsmotor. Door in plaats van de mobiliteit te beperken elektrische auto's te stimuleren en de energie daarvoor uit wind op te wekken, zal bouwen in het landschap geen milieutechnische bezwaren meer kennen. Het landelijk gebied kan optimaal ontsloten worden door elke landweg direct op de snelweg aan te takken. Een parallelle acceleratiebaan wordt toegevoegd als intermediair tussen snelweg en landweg. De provinciale wegen, oorspronkelijk bedoeld als verzamelwegen om verkeersstromen vloeiend af te wikkelen maar tegenwoordig vooral congestiepunten, zullen uit het platteland worden gewist. Het verkeer zal zich volledig uitspreiden over de landwegen en verzamelt zich pas op de snelweg. Rijden wordt recreëren.



Het klassieke wegensysteem van lokale wegen, verbonden met een collector die weer is verbonden met de snelweg, raakt snel verstopt als het verkeer toeneemt omdat iedereen dezelfde weg neemt. De collector en de snelweg zijn zo altijd druk en de lokale wegen altijd leeg



Het voorstel is om de collector weg te halen en alle lokale wegen direct te verbinden met de snelweg in combinatie met een parallelle weg. Dat verdubbelt de capaciteit van de snelweg en biedt aan iedereen de kortste weg. Het verkeer verspreidt zich gelijkmatig en congestie is geschiedenis



De synthese van landbouwgebouwen en woonhuizen in een gebouw produceert een nieuwe typologie die varieert door het type productie van de betreffende regio

Een huis met een landschap

Stel dat negentig procent van alle boerenbedrijven in Nederland 6000 m³ woonruimte in geconcentreerde vorm aanbieden (acht woningen van 750 m³), dan zal het woonprogramma voor de komende tien jaar (zo'n 800.000 woningen) in zijn geheel vlekkeloos in het landelijk gebied worden opgenomen. Groot Zeeland zal met gemak het quotum van de eigen gemeentes en het zuidwesten van de Randstad (15,3 miljoen per m³) in het landschap op kunnen vangen, terwijl het z'n landelijkheid volledig behoudt. De ecologische boer is op die manier van een basisinkomen verzekerd en heeft op gezette tijden helpende handen beschikbaar. Wonen in het landelijk gebied vraagt om een nieuw type. Geen omheinde privé-paradijsjes die de buitenwereld volledig afweren en het landschap van zijn schaal beroven. Wie landelijk woont heeft het platteland als tuin. Eventueel een akkertje of boomgaardje op de boerderij. Als uitlaatklep voor een druk bestaan is er het land. In plaats van kapitalen uit te geven aan gazon en waterscooter helpt de landelijke bewoner de boer bij het hooien en wieden. Recreëren wordt participeren.



De huidige woningbouw strategie: geconcentreerde wijken aan de rand van bestaande nederzettingen. Overal hetzelfde quasi-stedelijke milieu



Voorstel om in geconcentreerde vorm op ieder landbouwbedrijf acht huizen te bouwen: hetzelfde aantal huizen maar duizend keer zoveel verschillende omgevingen om in te wonen